

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

להצלחה ולשמירה על חיילנו במלחמה להחזרת החטופים בריאים ושלמים ולרפואת הפצועים

נושא השבוע: כשרות דגים (א)

כא' חשון תשפ"ה 1552 (שנה ל')

ההפטרה: "והמלך דוד" (מלכים א א')

פרשת זוי ערה

"...ארץ ארבע מאות שקל כסף..." (כג, טו)

מדוע אברהם אבינו היה מוכן לשלם סכום כ"כ גדול עבור קניית הקבר כשבסכום זה יכל לקנות את כל העיר? התשובה לכך נעוצה בביאור תפקיד היהודי בעולם ומסביר על כך הרמח"ל במסילת ישרים (פרק א): האדם לא נברא אלא כדי להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, ומקום העידון הוא העולם הבא, אך כדי לזכות לכך חייב הוא לעבור דרך העולם הזה, ללמוד את התורה הקדושה ולקיים מצוותיה וע"י כך יזכה לשכר הזה.

וזאת רמז אברהם ע"י קניית הקבר, כי חיי האדם בעולם הזה הינם ארעיים וברי חלוף, לכן ראוי לו לאדם שישקיע ממיטב כספו על קניינים רוחניים קרי יקנה מזון בהכשר מהודר ולא יקמץ בהוצאות בשל ההידור בכשרות כפי שמהדר בגשמיות, כי רק הם יועילו לנשמתו וימליצו טוב בעדו ביום פקודה. (הדרה של תורה)

"ואברהם זקן בא בימים" (כד, א)

"בימים" - נאמרה מילה זו ברבים ומיעוט רבים שניים, לרמוז לנו שאברהם אבינו התבונן בשני הימים העיקריים של האדם שהם: יום הלידה ויום המיתה, כלומר התבונן לשם מה נולד? ולאיוזו תכלית? וכן התבונן על יום המיתה לפני מי הוא עתיד ליתן דין וחשבון?

ניקה מוסר השכל זה אל ליבנו שכן באופן זה נזכור לנצל את ימינו בעולם הזה ולקיים את הכתוב בתורה בהידור ובשמחה ולא כמצות אנשים מלומדה ו"נחטוף" מצוות כדי שנהיה גדושים ועשירים במצוות ומעשים טובים ובבוא יום מועד לכל חי נתייצב לפניו יתברך ונקבל שכרנו הנצחי.

פרסום לשם שמים

פעם הזדמן "החפץ חיים" לעיירה אחת אבל הוא לא פרסם שמו אלא ישב בבית הכנסת ולמד. בשבת פנה אליו אחד מבעלי הבתים והזמינו להתארח בביתו, אמר לו הרב: אני הוא "החפץ חיים", נדהם הלה ושאל: למה לא גילית מי אתה עד עכשיו?

השיב לו "החפץ חיים": בפרשת חיי שרה מסופר כשלבן הזמין את אליעזר לאכול ענה לו: "עבד אברהם אנוכי" והתכוון לומר בזה: אני נזהר בכשרות.

אף אני, כל הזמן אני מונע עצמי מפרסום אבל כשמזמינים אותי לסעודה אני מגלה זהותי כדי שלא יכשילוני במאכלים שיש בהם פקפוק.

חומרת איסור אכילת תולעים

כתב "האור החיים" הקדוש (יח, ב): השומר עצמו ממאכלות אסורות

גובר בו הרצון להתקרב לה', לתורתו ולמצוותיו היות והמאכל מרבה בנשמתו

ובליבו את האור העליון של התורה הקדושה.

עולם הדגים הינו עולם מופלא אותו ברא הקב"ה בעולמנו ובו אלפי סוגי דגים, בכל שנה ניצודים בעולם 130 מיליון טון דגים.

גם אצלנו היהודים מהווים הדגים חלק חשוב ממצוות השבת, אולם בגלל שיש בעיה של

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * **לא לעיין בזמן תפילה** * שקיעה 4:37-4:39 * סוף זמן ק"ש 8:19-8:23

ציאת שבת: 5:09

ציאת שבת: 5:09

ציאת שבת: 4:19

תולעים קרי טפילים על עור הדג ולפעמים גם בתוך ביטנו ובשרו לכן אנו צריכים לבדוקם מתולעים (כפי שיפורט בהלכות) כדי שלא נגיע למצב שבקיום מצוות עונג שבת של אכילת דגים נעבור על איסורי תורה.

התורה הקדושה מזהירה אותנו שוב ושוב לבל נכשל באיסורי אכילת שרצים ותולעים וכל כך למה? לפי שבעונותינו יש המקלים ראש באיסור חמור זה עד שלא נראה להם כאיסור כלל ונעשה קל בעיניהם... כל האוכל תולעים מביא על עצמו טמטום הלב, אטימות השכל ותכונות אכזריות, מסתלקת ממנו הדעה האמיתית ועלולים להתעורר בו ספקות באמונה ופוגם בנשמתו. מביא כף החיים להגר"ח פלאג'י: שבאכילתם מולידים חולאים קשים ורעים בגוף האדם, וכנגדם הנוהר לבדוק מאכלו וזכה לטיוע מיוחד מן השמים שלא יגיע לידי מכשול, לכן ראוי לכל אדם להסתכל במה שאוכל וכל המתחזק להתרחק מן האיסור, מסייעים בידו מן השמים בבחינת: "הבא להיטהר מסייעין אותו".

בגמרא בבא מציעא (עמ' סא) מובא: תנא דבי רבי ישמעאל, אמר הקב"ה, אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה, שאין מטמאין בשרצים דיי! לומר לנו כי בזכות השמירה והזהירות מאכילת תולעים אפשר להחיש את הגואל. מכאן ניקח מוסר לעצמנו שלא להזדרז ולאכול בטרם נבדוק את הטעון בדיקה לבל ניכשל באיסור חמור, והמזהיר והנוהר תבוא עליהם ברכת טוב.

קריצת הקרפיון

מעשה שהיה

שמי מאיר, 'אני לומד בישיבה של בחורים טובים שלא מצאו ישיבה טובה' כך מגדיר אותנו ראש הישיבה, הרב יעקב טויל. אנחנו לא תמיד נראים כמו בחורי ישיבה רגילים, אנחנו רוצים לשמח את השם יתברך, מבקשים להתעלות ומתפללים כל הזמן שנצליח ולא נכשל. ביתו של ראש הישיבה נמצא סמוך מאד לישיבה והוא בעצם הבית השני שלנו, אנו מרגישים בנוח לקפוץ מידי פעם ולבקר שם, לשבת על הספה או אפילו על הרצפה עם בניהם הקטנים של הרב והרבנית ולשחק איתם. לרב יש לב יהודי ענק והוא אוהב אותנו כמו את ילדיו. באחד השיעורים שמסר לנו הוא אמר: "אנחנו יהודים פשוטים עם אמונה פשוטה, אנו אוהבים את הקב"ה בלי הרבה שאלות ובלי חשבונות, לא שואלים למה לקחו לוי? למה אין לוי? או למה יש לוי? עלינו לזכור תמיד, כל מה שיש לי הכול מתנה מהבורא ולא כי מגיע לי, מה שלא קיבלתי אני לא צריך! בורא עולם נתן לכם גוף בריא, נשמה בריאה, ישיבה שיש בה צוות שאוהב אתכם ודואג לכם, אז מה יש להתלונן? אצלנו לא מתלוננים!". דבריו חיזקו אותי מאוד ומאז אני משתדל לראות כמה טוב לי בחיים. יש לי חבר טוב, יהודה שמו, עברו עלינו שנים לא פשוטות ולא נעימות עד שהגענו לישיבה של הרב טויל. בתקופות הקשות בהן עברנו מישיבה לישיבה היו הורנו עצובים וטרודים. היכן נרגענו מכל התלאות? בים. הגלים השוצפים והחול שלא מתלונן שדורכים עליו היו המקום שבו מצאה נפשנו עונג ומרגוע, אהבנו לדוג ועם הזמן היינו דייגים מצוינים, נעשנו מומחים באיתור דגים שמנים הנחבאים בין השוניות ודייקנו בזריקת החכה לפינה הנכונה כדי לתפוס דג משובח לשבת קודש. אבא שלי השתדל להיות סבלן כלפי והיה אומר לי: "מאירקה, אתה שובב גדול אבל לך וליהודה יש מזל שמצליח לכם בדיג... כשאתה נכנס הביתה ובאמתחתך 6-7 דגי לוקוס לכבוד שבת, זה סימן שהקב"ה אוהב אותך ומרחם עליך ולכן תזכור, לפני שאתה משליך את החכה תגיד תמיד 'לכבוד שבת'", והיה צובט לי בלחי ולפעמים מנגב דמעות נסתרות. כעת אנו בישיבה, לים אנו כמעט לא מגיעים כי ב"ה אנו עסוקים בדברים טובים: בלימוד תורה, תפילה והתחזקות, אבל ב"בין הזמנים" אנו הולכים לים עם חכות ופיתיונות בסל. יום שישי אחד עבר יהודה על פני במסדרון הישיבה מבלי לומר מילה, "מה קורה יהודה? הכל בסדר איתך?" שאלתי אותו, "זהו, אני עוזב את הישיבה, קשה לי מאוד להיות רחוק מהבית ואני לא חכם כמורך, אינני מבין היטב את הגמרא, אחזור הביתה ואחפש מה לעשות", לא ידעתי מה לומר לו, ישבנו שנינו על הספסל בחצר הישיבה ושתקנו, כשאני חושב על הרעיון שיעודד אותנו

להישאר בישיבה. עיתון מקופל היה מונח על הספסל, פתחתי אותו ודפדפתי קצת בחוסר עניין ופתאום נתקלתי בציור של דג, "הי, תראה מה כתוב כאן" אמרתי, "זו מודעה שכתוב בה: חוות הדיג במושב שדמות! בואו אלינו במצב רוח טוב, תקבלו מאתנו חכות ופיתיונות ותצאו עם שלל דגים, בהצלחה!", יהודה גיחק: "חוות דגים? שטויות... אין כמו חוף הים...", אמרתי לו: "יהודה, בוא נעשה שינוי, אנחנו דייגים מוצלחים בים, בא ננסה את מזלנו בברכת דגים, זה יותר נוח ומרגיע, נשב על כסאות נוח, נשתה קולה ונחזור לישיבה רגועים, לא מזיעים ולא עייפים". ניסיתי לשכנעו בתקוה שלאחר מכן הוא ירגע וידבר אחרת, יהודה נכנע: "אבל אתה הולך לשאול את הרב טויל".

ניגשתי לראש הישיבה וסיפרתי לו על התחושות הקשות של יהודה, הוא שתק ונראה מהורהר ואח"כ אמר: "זה רעיון נחמד מאיר, גם אני מצטרף אליכם, ניקח אתנו עוד שני בחורים שזקוקים לריענון וניסע ברכב שלי". וכך הגענו לחוות הדיג ביום שישי בשעה 11:00 בבוקר, שלא היתה אלא בריכת דגים מגודרת, 10' על כל ראש" אמר האחראי, "מה פירוש?" והוא הסביר: "10' עלות כרטיס כניסה לכל אחד, שכירת חכה עוד 10' ועל כל דג שתעלו בחכה תשלמו 50', שיהיה בהצלחה".

יהודה לחש לי בכעס: "תראה מה זה, הוא רוצה לעשות כסף גדול על חשבוננו, מזל שלא ביקש כסף על הנשימות שלנו..." ראש הישיבה הרגיע אותנו ואמר: "אנחנו כבר פה, אז נשכור חכות אני משלם על הכל... יעלה כמה שיעלה". רצנו לקחת חכות, לא הרחק מאתנו ישב איש שאינו שומר תורה ומצוות אחז גם הוא בחכה ופניו חמוצות, הדלי שלצידו היה ריק, ואילו יהודה ואני זרקנו את החכות למים "תפסתי! דג לכבוד שבת" צחק יהודה והניח את הדג בדלי שלי, "גם אני! לכבוד שבת", אחרי חצי שעה של דיג היו לנו שני דליים מלאים. בזווית העין ראיתי את האיש קם ומתקרב לעברנו, אחוז בידו את הדלי שלו. "שלום לכם" אמר בקול חביב, ראש הישיבה פסע לכיווננו לשמור עלינו מזרים.

"תגידו לי חברים, מאיפה החכות שלכם?", "מהצריף" השבנו. "אתם בטוחים?", "בטח, הכל מהצריף..." "אני מהנדס בנין מדופלם וגם חובב דיג גדול, אתמול ראיתי מודעה על חוות הדיג הזו, הגעתי לכאן ראשון כבר בשעה 7:00 וליבי מלא תקוות לחזור עם שלל, אני זורק חכה ושום דבר, אני יושב כאן כבר 4 שעות והנה בשעה 11:00 אתם מגיעים לכאן צעירים ועליזים משליכים את החכה ותוך רבע שעה יש לכל אחד מכם חמישה דגים בדלי, תסבירו לי איך אתם עושים את זה?", "תראה, אנחנו לא באנו לדוג רק בשביל ההנאה, בכל פעם שאנו זורקים חכה אנו אומרים בפה וגם בלב: "לכבוד שבת קודש" והופ עולה דג בחכה" אמר יהודה. "אתה צוחק עלי...?", "ממש לא, תנסה ותראה גם אתה יהודי וזו נוסחה פשוטה להצלחה בדיג!" השבתי. הוא השליך את החכה ואמר "לכבוד שבת קודש", 15 שניות ועולה לו דג בחכה, "דג, דג" צעק בהתרגשות, אחרי 10 דקות היו לו בדלי חמישה דגים כולם "לכבוד שבת", "עכשיו אני הולך לאשתי ומודיע לה שאני מתחיל לשמור שבת, אם הדגים עלו לכבוד שבת גם אני חייב לעשות לשבת כבוד", אמר ונפרד מאתנו בידידות. בדרך חזור אמר לנו ראש הישיבה "אמנם הפסדתי כמה מאות שקלים אבל הרווחתי נשמה של יהודי שיתחיל לשמור שבת, לא שווה?", ויהודה אמר: "שווה, הכי שווה" ולי לחש באוזן: "מאיר, אל תדאג, אני נשאר בישיבה, איך אפשר להיפרד מראש הישיבה שכ"כ אוהב דגים אך בעיקר אותנו?".

הלכות בדיקת דגים [א]

פינת ההלכה

א. אסור מן התורה לאכול תולעים ושרצים (ק"ע יו"ד ס' פד) ואם זה שרץ (תולעת) המים, האוכל עובר על 4 לאוים מן התורה (גמ' מכות טז): (ילק"ו או"ח ח"ב ס' פד ס"ב).
ב. תולעת ואפילו היא זעירה ביותר, אם ניתן לראותה [ע"י אדם בעל ראייה טובה] הרי היא אסורה ואם אינה נראית אינה אסורה [כגון: יצורים שנראים במיקרוסקופ] (ילק"ו ס"ו, בדקת מזון כהלכה לגר"מ ויא ח"א פ"ב ס"א). אבל אם העין לא מסוגלת לזהותה מחמת הרקע שהיא נמצאת עליו או מחמת צורתה הרי היא אסורה (בדיקת מזון כהלכה ס"ג, עיין ילק"ו ס"ג עמ' רטו)

דוגמא לאיסור: טפיל הארגולוס כמעט שקוף ונמצא על עור דג הקרפיון [מצוי בדגי ברכות שאינם מטופלות] (בדיקת מזון כהלכה ח"ב עמ' 610, תולעת השני לגר"ז רוח עמ' קיא).

ג. תולעים הנמצאים על גבי עור הדג מבחוץ [כגון: ארגולוס, לרניאה, כינת הסלומון ועוד] או בתוך ראש הדג [בזימים כגון : ארגולוס] (בדיקת המזון כהלכה ח"א פ"ב ס"ג, תולעת השני עמ' לא ס"ד זר הזהב ס' פד-פו) או בחלל הבטן של הדג [מצוי הרבה בדגי הים הפתוח כגון: תולעת אניסאקיס (סס)] אסורות (ק"ע ס"ד) היות

ובתחילה היו התולעים במים ורק אח"כ נצמדו לעור הדג או חדרו לתוך חלל הבטן (בדיקת מזון כהלכה
ס, תולעת השני ס).

ד. דגים שמצויים בהם תולעים הרי גם בביצי הדגים שלהם [כגון: בקלה, קרפיון, רוטברש, קוד]
מצויים תולעים וחייבים לבדקם ולהוציאם (תולעת השני ס, בדיקת מזון כהלכה ח"ב עמ' 609).

ה. תולעים הנמצאות בין עור הדג לבשרו מותרות (ש"ע יו"ד סי' פד ס"טז) היינו כאשר לא רואים סימני
חדירה על העור מבחוץ, שאז אנו תולים שנוצרו שם, אבל כאשר יש סימני חדירה של הטפיל על
העור, הרי שהוא בא מבחוץ ואח"כ נכנס תחת העור הוא אסור

דוגמא לאיסור: טפיל הצסטודה המצוי בדג בקלה מרלוזה בין העור לבשר הדג שאסור (תולעת שני עמ' לז ס"ה
וס"ק 5 ועמ' מה).

ו. תולעים הנמצאות בתוך בשר הדג עצמו מותרות (ש"ע יו"ד סי' פד ס"טז) כיון שאנו תולים שתולעים
אלו נוצרו בתוך הדג עצמו ולא באו מבחוץ (ש"ע ס"ק מה, ט"ז ס"ק כב)

אולם תולעים שברור לנו שבאו מבחוץ ואח"כ נכנסו לבשר הדג אסורים כדין שרץ המים (תולעת השני
ס עמ' לז-לג, בדיקת המזון כהלכה ח"א עמ' 119-113). ולכן תולעי אניסאקיס שנמצאים בבשר הדג שהם:
וויט פיש, סול (פלאונדר) [חוץ מאלו שבאים מהולנד], קוד, סלומון [חוץ מאלה הבאים מנורבגיה וצ'ילה],
זהבון/פולוק. אסורים כיון שבאים מחוץ לדג.

וכן פוסק: הרב שניאור רווח ראש מכון "למצוות תלויות בארץ" ומביא בספרו "תולעת השני" שכן
הורה הגאון ישראל דוב הלברשטאם (בקונטרס אני תולעת) וכן הגאון שמואל הלוי ואזנר זצוק"ל
בשו"ת שבט הלוי (ח"ד יו"ד סי' סג וח"ז יו"ד סי' קכג) וכן הגאון חיים גריינמן, הגאון רבי נתן גשטעטנר
בשו"ת להורות נתן (ח"ד יו"ד סי' כג-כה), הגאון רבי משה שטרנבוך בעל תשובות והנהגות, וכן דעת
הגרי"ש אלישיב זצוק"ל וכן הרש"צ שלמה עמר שליט"א, (כל אלו הוצאו בתולעת השני סל הרב שניאור רווח סי' ג
עמ' קפה-קאה ועמ' לז-לז וכן דעת בד"צ העדה החרדית י"ם, (מדריך כשרות סל הד"צ עדה חרדית שנת תשס"ח גליון נז
עמ' ג) וכן דעת בד"צ רבני הקריות אשדוד (ע"פ שיחה בע"פ איתם) וכן דעת הרב משה אליעזר בלום
אב"ד מאנסי (אור ישראל - מאנסי ח"נ עמ' יח) הרב משה מרדכי קראפ רב הגבעה צרפתית י"ם (סס ח"נ עמ'
קמו) וכן דעת בד"צ שארית ישראל (גלאט מדריך כשרות ד"צ שארית ישראל ח"כ תשע"א עמ' 196).

(אמנם יש חולקים, אך לא פוסקים כמותם וכן פוסק בעל בדיקת מזון כהלכה הרב משה ויא והוא אומר שכן שמע
מהגר"ש אויערבאך זצ"ל ומהר"ן קרליץ והגר"צ אבא שאול זצוק"ל וכן מצא בשו"ת- משנה שלמה בשם הגאון משה
פיינשטן וכן דעת האדמו"ר מקלויזנבורג (בדיקת מזון כהלכה ח"א עמ' 112-110) וכן דעת הגאון רבי משה יהודה לייב
לנדא ב"ב (תולעת השני סי' ז עמ' קפכ).

ז. דג הטחון בטחינה דקה מותר לאוכלו ואין לחוש לחרקים או תולעים שהיו בו שהם ודאי נטחנו
והתבטלו אע"פ שלכתחילה אין לטחון דגים שמוחזקים שיש בהם תולעים כדי לבטלם, מ"מ אם
כבר עשה כן מותר לאוכלם (תולעת השני עמ' לז-מ ס"ה, בדיקת מזון כהלכה ח"א פ"ז ס"ג-ז).

פירוט הדגים ודרכי בדיקתם

הקדמה: הדגים המצויים בשווקים מתחלקים לשני סוגי דגים עיקריים: דגי בריכות ודגי ים.

המאפיין את דגי הבריכות [מבריכות שאינן מטופלות היינו כשקונים מחנות ללא השגחה בכלל ולכן יש
לקנות רק בחנות שיש בה השגחה אפילו של רבנות] זה תולעים על עור הדג ובזימי הדג (הראש)
והמאפיין את דגי הים זה תולעים בתוך בטן הדג ולעיתים בבשר הדג עצמו (ע"פ הפירוט בהמשך).
מ"מ מאחר ויש שינויים קלים בין דג לדג נייחד מס' עלונים לטיפול בדגים העיקריים בפירוט.

דגי בריכות

* דגי בריכות הם: אדמונית (אמנון אדום), אמור (קרפיון עשב) אמנון/מושט (אמנון הירדן), באס
(הסלע/מפוספס), באס לבן, בורי, ברמונדי, כסיף, פורל, קרפיון שקונים מחנות עם הכשר [רבנות
רגילה או בד"צ] דגי בריכות אלו נקיים מתולעים היות שמביאים אותם מבריכות מטופלות (ואם
קונים מחנות ללא הכשר הרי הם נגועים בתולעים וצריך להוריד את העור ואת הראש ולזרוקם).

[פילה מושט קפוא -נקי מתולעים אפילו שבא מסין (אפילו עם הכשר רגיל)]
ודגי בריכות שבאים מהכנרת שהם בבז (לקס) וסרדין טבריה בכל מקרה צריכים טיפול מיוחד
להוצאת התולעים [כפי שמפורט בטבלה הצבעונית]

* אלו שיוצאים לטיול לכנרת ולנחלים ודגים שם דגים צריכים לשים לב ולוודא שהדגים כשרים
(סנפיר וקשקשת) ודבר שני- הדגים צריכים לעבור את שלב הניקוי מתולעים שזה הורדת הראש
והעור וכי"ב [ע"פ הטבלה הצבעונית].

שיעור לגברים באשדוד בימים א-ה מ-11:00 עד 13:00 בבוקר עם הרב שלמה אסייג שליט"א בנושא:

גמרא והלכה/מוסר בהסברה נעימה וברורה בבי"כ ישיבת אשדוד רח' רבי עקיבא אזור ג' * -12:50 מנחה

טל: 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com